

OSOITTEETON JULKAISU
JOKAISEN KOTIIN
PIRKKALASSA

PIRKKALAINEN

PIRKKALA-SEURAN, KUNNAN, SEURAKUNNAN JA
JÄRJESTÖJEN TIEDOTUS- JA ILMOITUSLEHTI

N:o 8 - 1968

TOIMITTAJAN PUHEENVUORO

Pirkkalaisen tämä numero poikkeaa tavanomukaisesta niin ulkoasunsa kuin sisältönsäkin puolesta. Lehti on ylimääräinen ja syntynyt tavallaan sivutuotteena, sillä varsinainen asiateksti on otettu sellaisenaan kuntauudistuskysymyksen käsittelyä varten kunnassa laaditusta muistiosta, minkä painoasu on sanelut lehden ulkomuodon. Sisällön puolesta kysymyksessä on selvitys kunnallisten hallinto- ym. palvelujen tasosta, kunnallistaloudellisista edellytyksistä ja rasisituksen jakautumisesta sekä kuntamuodosta johtuvista julkisen hallinnon ym. olojen eroista Pirkkalan kunnassa ja Tampereen kaupungissa ynnä lisäksi mahdollisen kuntaliitoksen seurauksista Pirkkalan kunnan asukkaiden kannalta.

Tästä lehdestä saa varsin selkeäperäisen kuvan kunnallishallinnosta ja -taloudesta sekä kuntalaisten ja heidän muodostamansa yhteisön (kunnan) suhteesta. Selvityksen laajuudesta saattaa tällöin johtua, että kaikilla lukijoilla ei riitä aikaa eikä harrastusta asian perinpohjaiseen tutkimiseen. Lukuohjeeksi tällaisissa tapauksissa voidaan suositella lähivammalla painettujen luvuittaisten yhteenvedojen sekä 10. ja 11. luvun tutkimista sekä sen jälkeen, mikäli kiinnostus herää tai sitä riittää, yhteen-

vetojen erittely- ja perustelutietoihin tutustumista.

Kuntauudistusmuistion julkaiseminen perustuu lukuisten kuntalaisten pyyntöihin, ja sen tarkoituksena on riittävien tietojen jakaminen kuntalaisille, jotta he voisivat muodostaa todellisuuspohjaisen kannan ajan kysymyksiin. Näin kunnallisvaalien jälkeen lienee myös kunnallisen tschallinnon merkityksen sekä kunnallisten asioiden läheisyyden ja tärkeyden korostaminen aiheellista Kunnan luottamustoimissa oleville, etenkin vuoden 1969 alusta mukaan tuleville uusille luottamusmiehillä, muistio muodostanee riittävän tietolähteistön muutaman vuoden ajaksi. Tämänlaatuinen informaatioyritys lienee ainutlaatuisen kunnallishallinnon historiassa maassamme. Kiitos siitä on annettava Pirkkalan kunnanhallitukselle, joka on sallinut muistion levittämisen kuntalaisille ja tehnyt sen myös teloudellisesti mahdolliseksi. On toivotettava, että muistio säilytetäisiin ja että siitä keskusteltaisiin. Sellaisella pohjalla demokratia kehittyy ja tarjoaa myös parhaimmat puolensa kansalaisten jokapäiväistä elämää ajatellen.

Pirkkalassa 25 lokakuuta 1968

Ensio Lehtinen

LUKIJAIN HUOMIOON!

Lehden toisella sivulla ja lopussa on uutis- ja ilmoitusaineistoa.

ERÄT KUNTAUUDISTUSSUUNNITELMAT PIRKKALAN KUNNAN KANNALTA

Yleinen yhteiskunnallinen kehitys on aiheuttanut maassamme tarvetta hallinto-organisaation tarkistamiseen. Paikallishallinnon osalta tämä tarve on tullut esille ns. pienkuntakysymyksenä. On havaittu, että väestöllisesti pienet kunnat eivät pysty hoitamaan muuttuvassa yhteiskunnassa kaikkia paikallishallinnolle kuuluvia tehtäviä. Kysymystä tutkinut Pienkuntakomitea on nimennyt 4 000 asukasta kunnan minimikooksi ja 8 000 asukasta vähimmäistavoitteeksi vuoden 1980 oloja ajatellen. Paikallishallinnon yksikön väestöllistä optimaalkoa ei ole sen sijaan määritetty, mutta useissa yhteyksissä sellaisena on mainittu 8 000—20 000 asukasta Maa- ja valtakunnantason keskuksissa väestöpohja on luonnollisesti suurempi, mutta ei paikallishallinnon perusteiden.

Pirkkalan kunta käyttää nyky näkymin niin väestöpohjansa kuin muiden kehittymisedellytystensä puolesta vuonna 1980 itsenäiselle paikallishallinnon yksikölle asetettavat vaatimukset. Vaikka pienkuntakysymykseen liittyvä ns. kuntauudistuksen ei näin ollen pitäisi lainkaan koskea kuntaa, ovat yhdistyspohjalla toimineen Tampereen liikennealueen seutusuunnitteluliiton kuntauudistusehdotus, Tampereen kaupungin edustajan lääninhallituksessa järjestämässä neuvottelussa vuoden 1968 helmikuussa esittämä lausunto, Hämeen läänin kuntauudistustoimikunnan alustava kuntauudistusehdotus sekä jossakin määrin myös erään kuntalaisen valtioneuvostolle osoittama anomus, johon hän on kerännyt allekirjoituksia kunnasta, kunnan liittämistä Tampereen kaupunkiin antaneet aiheen kunnan ja kaupungin suhteen, mahdollisen liitoksen seurausten ja yleensä kunnan tulevaisuuden näkymien tarkasteluun. Tällaisen selvityksen laatimisen kunnanhallitus on antanut 15. toukokuuta 1968 eri-

tyisen toimikunnan tehtäväksi. Toimikunnan, johon on valittu jäsen jokaisesta kunnanvaltuustossa edustettuna olevasta ryhmästä ja puheenjohtajaksi kunnanhallituksen puheenjohtaja, työn tulos esitetään jäljempänä perusselvitysten osalta, ja ehdotukset tarpeellisiksi kunnan puolesta annettaviksi lausunnoiksi laaditaan erikseen.

Lähteistönä seuraavassa tarkastelussa on käytetty Pirkkalan kunnan vuoden 1967 tilinpäätöstä, vuoden 1968 talousarviota, vuosien 1968-72 runkotalousarviota investointiohjelmineen, kuntauudistuksen suunnittelua varten lääninhallitukselle toimitettua aineistoa ja kunnan elämissä laadittuja lähitulevaisuuden suunnitelmia sekä päätöksiä. Tampereen kaupungin osalta on käytetty vuoden 1967 tilinpäätöstietoja, vuoden 1968 talousarviota vuosien 1967-74 investointisuunnitelmaa ja vuoden 1967 tilastollista vuosikirjaa. Tietoja on vielä tarkistettu ja täydennetty puhelin- ym. tiedusteluihin. Toimikunnan käytettävissä on lisäksi olleet Tampereen kaupunginjohtajan edellisessä kappaleessa mainittu lausunto sekä Tampereen liikennealueen seutusuunnitteluliiton vuonna 1966 kaupungin toimeksiantosta laetima muistio Teiskon kunnan liittämiseksi kaupunkiin. Viimeksi mainittuja on käytetty lähteistönä lähinnä tarkastelukulman laajentamiseksi ja sen vuoksi, että erityisesti seutusuunnitteluliiton muistiossa on kunnan kaupunkiin liittymisestä nähty seuraavan yksinomaan etuja kuntalaisille.

Kunnan ja kaupungin olojen vertailussa käytetään, jotta kuva vastaisi mahdollisimman tarkoin nykyhetkeä, enimmäkseen vuoden 1968 talousarviosta saatavia lukuja asukas- ja äyrikohtaisina, jakajena vuoden 1968 henkikirjoitettu asukasluku ja arvioitu veroäyri luku. Asukasluku on kunnassa 6 175 ja kaupungissa 150 983. Laskelmissa

käytetty äyri luku on saatu korottamalla vuoden 1967 vastaava luku 10 %:lla, jolloin kunnan äyri luvuksi on tullut 23 250 000 ja kaupungin 724 100 000. Vertailuissa ei oteta yleensä huomioon Tampereen kaupungin sellaisia maa- ja valtakunnan tasoisia laitoksia tai palveluita, jotka ovat tarkoitettuja muidenkin kuin kaupungin omien asukkaiden käytettäväksi, jollaisia ei ole muisakaan Tampereen ympäristökunnissa ja joita ei tulla paikallisina järjestämään myöskään kaupungin omien laitosien 1. esikaupunkien asukkaalle. Vertailu koskee siis etupäässä ns. kunnallisia peruspalveluita ja niiden mukaista kehitystasoa.

1. Yleinen kunnallishallinto

Kunnallishallinnon yleinen järjestely on kunnassa samantapainen kuin kaupungissakin väestöpohjan eriloisuudesta johtuvien poikkeuksin. Kunnanhallitukseen kuuluu kunnanjohtaja ja 9 jäsentä sekä kaupungin hallitukseen 5 kaupunginjohtajaa ja 9 jäsentä. Kunnanhallitus näin ollen luottamusmiesvaltaisempi kuin kaupungin hallitus. Jos huomioon otetaan myös valtuustojen puheenjohtajat, joita on sekä kunnassa että kaupungissa 3 ja joilla on osallistumis- ja puheoikeus kunnallishallituksessa on kunnanhallituksessa nykyisin 587 asukkaalla ja kaupungin hallituksessa 12 370 asukkaalla luottamusmiesedustaja. Suhteellisen vähäisenkin ryhmä kuntalaisia saa siten toivomuksensa luottamusmiehensä välityksellä kuuluviin kunnanhallituksessa. Luottamusmiesvaltaisuudesta huolimatta ei kunnanhallituksen toiminnallista tehokkuutta voida väheksyä, koska pienehkössä kuntayksikössä tehtävät ovat paremmin hallittavissa ja koska valmistelu, täytäntöönpano ja yleinen johtaminen eivät haudu monelle johtajalle.

Kunnallisvaltuuston kuuluu kunnassa 21 ja kaupungissa 53 jäsentä. Vuoden 1964 kunnallisvaaleissa oli kunnassa keskimäärin 162 äänioikeutettua yhtä valtuustopaikkaa kohti, kun samankertainen valitsijapohja oli kaupungissa 1 650 äänioikeutettua. Kunnallisvaltuustojen poliittinen jakauma on nykyisin prosenttiluvulla ilmaistuna seuraava: kunnanvaltuustossa on porvarillisia 33,3 %, sosiaaldemokraatteja 42,9 % ja kansanedemokraatteja 23,8 % sekä kaupunginvaltuustossa porvarillisia 32,1 %, sosiaaldemokraatteja 37,7 % ja kansanedemokraatteja 30,2 %. Kunnallispoliittisessa ajattelussa ja mielipiteenmuodostuksessa on kuitenkin kunnassa ja kaupungissa huomattavasti enemmän eroavuuksia kuin poliittisen jakauman perusteella saatetaan otaksua. Vuoden 1968 kunnallisvaaleissa saa kunnassa (23 valtuutettua) keskimäärin 268 asukasta ja kaupungissa (59 valtuutettua) keskimäärin 2559 asukasta edustajan kunnallisvaltuustoon. Kansanvallan laajuuden kuvaamiseksi voidaan vielä todeta, että luottamustoimia oli kunnassa v. 1967 kaikkiaan 379 ja kaupungissa 618 sekä että keskimääräinen asukas-pohja luottamustointa kohti on nykyisin kunnassa n. 16 ja kaupungissa n. 244 henkeä. Luottamustoimien suhteellisesta enemmyydestä huolimatta eivät hallintokulut kunnassa ole suuremmat kuin kaupungissa, kuten jäljempänä esitettävistä kustannusluvuista selviää.

Kunnan toimitalo on Pirkkalassa uusi ja ajanmukainen sekä täyttää, myös hallintokuntien kokoustilojen puolesta, laajenevan kunnan tarpeet ilman lisärakentamista ainakin vuosikymmenen eteenpäin. Hallintokunnille kuuluvien asioiden valmistelua ja täytäntöönpanoa sekä kuntalaisten palvelua varten kunnanvirastossa työskentelee keskitetty 16 viranhaltijaa työntekijöitä apunaan. Viranhaltijoita on siten yksi n. 386 asukasta kohti. Henkilökunnan määrä kunnanvirastossa laajenee sekä sivuvirroissa yms. tehtävissä vähenee kunnan väestöpohjan kasvaessa ja kunnallishallinnon kehittämissuunnitelmien toteutuessa, millä pyritään lisäämään hallinnon te-

hekkua ja kuntalaisten palvelua. Suunnittelu- ym. erikoistehtävissä on käytetty runsaasti ulkopuolisia asiantuntijoita. Kaupungin vesteravia lukuja ei voida tässä esittää virastojen ja toimistojen hajautumisen takia, jota paitsi suuri organisaatio vaatii sinänsä suhteellisesti enemmän henkilökuntaa. Kuntalaisten asioimismahdollisuuksien parantamiseksi kunnanvirasto on pidetty avoinna — poikkeuksellista kesa-aikaa lukuunottamatta — joka päivä klo 8.30—15.30 ja tiistaisin ja perjantaisin lisäksi klo 17:ään saakka, jotta työssäkäyvillä olisi mahdollisuus asiointiin työnsiisotä menettämättä. Tällaista mahdollisuutta ei ole yleisesti kaupungissa, jossa keskusvirasto on avoinna kaupunkilaisille klo 9.00—15.30. Kesän aikana on kaupungissa-kin poikkeuksellinen aukioloaika, ja siirtyminen 5-päiväiseen työviikkoon aiheuttanee tarkistuksia aukioloaikoihin sekä kunnassa että kaupungissa. Kunnanrahastoa hoitavat kunnassa kunnanviraston aukioloon sopeutetut osuuskassa ja säästöpankin toimipaikat kunnantalon vieressä; kaupungissa on keskitetty rahatoimisto keskusvirastotalossa. Kaupungissa on vuosittain tarkastajien apuna oma revisitotoimisto viranhaltijoinen; kunnassa tilien ja hallinnon tarkastuksesta huolehtivat kuntien keskusjärjestön asiantuntija ja paikalliset vuosittain tarkastajat. Kiinteän ja irtaimen omaisuuden tarkastajat on niin kunnassa kuin kaupungissakin valittu erikseen.

Vuoden 1968 talousarvion mukaan ovat yleisen hallinnon nettomenot kunnanvaltuuston ja hallituksen osalta 1,48 mk sekä kaupunginvaltuuston ja hallituksen osalta 5,10 mk asukasta kohti sekä viranhaltija- ym. toimistomenot (keskushallinnon kanslia ja rahatoimisto) kunnassa 17,37 mk ja kaupungissa 18,03 mk/asukas. Yleishallinnon kaikki nettomenot ovat kunnassa 31,18 mk ja kaupungissa 35,69 mk/asukas, mikä tekee kunnassa 0,83 p ja kaupungissa 0,74 p veroäyriille. Kunta on siis markkamääräisten yleishallintomenojensa kannalta asukkailleen taloudellisempi, mutta verovoiman erilaisuuden takia rasitus äyriä kohti

on kunnassa toistaiseksi hieman suurempi. Taloudellisuus lisääntyy kuitenkin kunnassa väestöpohjan kasvaessa. Lisäksi on huomattava, että kunnassa hoidetaan keskushallinnon alaisena useita sellaisia tehtäviä, jotka esiintyvät kaupungissa lisämenoina muilla hallinnon aloilla, sekä että kunnassa palkankorotusvaraukset sisältyvät pääluokan menoihin, mutta kaupungissa yleisiin rahoitusmenoihin.

LIITOKSEN SEURAUKSET:

Kuntalaisten mahdollisuus valkuttaa kunnan puutteissa hoidettaviin yhteisiin asioihin ja hellitä kunnallisveroina perittävien varojen käyttöön kaventuksi oleellisesti, koska nykyisellä väestöpohjalla kuntalaiset eivät voisi saada edustajaa kaupunginvaltuustoon eikä mihinkään tärkeimpiin hallintokuntiin äänen hajautumisen huomioottaen ja kuntalaisten edustaessa vain 1/25 kaupungin kokonaisväestöstä. Vaikutusmahdollisuuden merkitystä arvioitaessa on otettava erityisesti huomioon jäljempänä 10 luvussa esitettävät seikat. Liitoksen johdosta kunnallishallinnon keskimääräiset ylläpitokulut kohoaisivat, kuntalaiset menettäisivät väestönkasvuun tämän kokeisessa kunnassa liittyvän säästön hallintomenoissa asukasta kohti ja lisäksi kuntalaisten asioimismahdollisuus kunnallisissa palvelusteissa vähenisi ja kaventuksi sekä tulisi kallimmaksi matkakulujen lisääntymisen ja työnsiisotä menetyksen takia. Pienehköjä toimintoja kunnassa voitaneen pitää myös kuntalaisten kannalta inhimillisempiä ja joustavampia kuin kaupungin suuria ja edelleenkin hajallaan olevia virastoja.

2. Yleiset järjestystehtävät

Oikeudenhoito sekä järjestys- ja suojelutehtävien hoito riippuu huomattavasti kuntamuodosta. Kunnassa toimii alioikeutena kihlakunnan oikeus, yleisenä syyttäjänä nimismies, ulosottoviranomaisena lääninhallitus ja poliisitoimikin hoidetaan kunnassa valtion toimesta. Pirkkalassa on kunta tosin rakennuttanut

toimitaloonsa poliisiaseman pidätettyjen säilytystiloihin, mutta valtio maksaa kunnalle vuokran huoneistosta. Kihlakunnan oikeuden kustannuksiin kunta osallistuu maksamalla lautamiesten palkkiot ja matkakulut. Tampereen tapaisissa ns. vanhoissa kaupungeissa kaupunki joutuu huolehtimaan raastuvanoikeudesta, syyttäjistä, ulosottotoimesta ja kaupunginvankilasta kustannuksellaan sekä osallistumaan 1/3:lla poliisitoimen menoihin ynnä ylläpitämään yksinään poliisilaitoksen tarvitsemat huoneistot. Ns. uusissa kaupungeissa ja kauppaloissa mainittujen tehtävien järjestely on samanlainen kuin maalaiskunnissa eräin varauksin. Oikeudenhoitoon liittyvissä asiointimahdollisuuksissa ei ole kunnassa ja kaupungissa sanottavaa eroa, varsinkin kun lainhuudatus-, kiinnitys-, maksamismääräys- yms. asiat voidaan nykyisin hoitaa joka päivä tuomiokunnan kansliassa ja kun nimismies järjestää vastaanottoja poliisiasemalla kunnan toimitalossa ja poliisikonstaapelit hoitavat yhteyksiä nimismiehen kansliaan muina aikoina. Valtion n:o 3 rakentamisen Tampereen kaupungin ohitustieksi liittyvän Rajaniemi-Pitkäniemi tieyhteyden valmistumisen jälkeen tulee suurimmasta osasta kuntaa olemaan nimismiehen pääkansliaan Nokialle lyhyempi ja nopeampi tieyhteys kuin Tampereen kaupungin poliisilaitokselle. Lainhaku- yms. ulosottomenettely, joka kunnassa on hoidettava lääninhallituksessa kirjallisesti, koskee varsin harvoja kuntalaisia. Tampereen lääninhankkeen toteuduttua etäisyysahtaa poistuu tältäkin osin kokonaan.

Henkikirjoitus on kunnassa valtion palkkaaman henkikirjoittajan ja paikallisen henkikirjoituksen piirimiehen tehtävä. Kaupungissa henkikirjoitustoimi on yhdistetty poliisilaitoksen erityiseksi henkikirjoitustoimistoksi, jonka kustannuksiin kaupunki osallistuu samoin perustein kuin poliisilaitokseenkin. Kuntalaisten kannalta nykyisessä henkikirjoitusjärjestelmässä yleensä ei ole huomautettavaa, mutta siviilirekisteriin kuuluvat saivat kaupungin henkikirjoitustoimistosta rekisterinotteen ilmeisesti josta-

vammin kuin nykyisin kihlakunnan henkikirjoittajalta. Pirkkalan kihlakunnan henkikirjoittaja vaihtuu kuitenkin vuoden sisällä, ja uusi henkikirjoittaja sijoitetaan kuntalaisia ajatellen lähemmäksi, jollein siviilirekisteriin otteidenkin saanti käy helposti ja nopeasti. Kerran vuodessa suoritettavaa henkikirjoitusta täydentää väestön muuttoliikkeen seuraamisessa kaupungissa poliisijärjestykseen perustuva talonkirjajärjestelmä pakollisine ilmoituksineen poliisilaitokselle. Kunnassa on voimassa samanlainen järjestely kunnallissäännön määräyksen, mutta ilmoitusten vastaanottopalkkana on kunnanvirasto ja kunta vastaa yksinään kustannuksista.

Kaupungissa huolehtii eräistä paikallishallinnon tehtävistä maistraatti. Kunnassa semat tehtävät hoitaa rakennuslautakunta rakennusvalvonnasta osalta sekä lääninhallitus ja nimismies poliisikunnan avustamana muilta osin (ulosotto, poliisijärjestys, liikennejärjestys, kunnallissäännöt). Kuntalaisten kannalta järjestelyssä ei ole eroja, paitsi mitä aiheutuu kaupungin asemakaavojen kunnan rakennuskaavoja tiukemmista määräyksistä. Viimemainitussa suhteessa suppeahko kuntakeskuksen alue tulee tosin samanlaisten määräysten alaiseksi kuin kaupungissa vallitsee laadittava olevan kuntakeskuksen asemakaavan ja asemakaava-alueiden rakennusjärjestyksen valmistuttua. Lisäksi kaupungissa ovat rakennusluvista ym. maistraatin valvonnasta perittävät maksut vähintään kaksinkertaisia, mutta yleensä kolmin- tai nelinkertaisia kunnan taksoihin verrattuna. Sitäpaitsi kiinteistöjen omistajilta tai haltijoilta peritään kaupungissa erinäisistä tarkastuksista, kuten tontin aitaamisen, rajoitusten rakentamiseen, pihakorkeuksien tarkistamiseen jne. liittyvistä, maksua 20—30 mk, kun kunnassa rakennustarkastaja suorittaa tällaisia tehtäviä korvauksetta. Kuntalaisten hyväksi havaittavat maksuerot tekee mahdolliseksi valtionapu rakennustarkastajan palkkaukseen, millaista valtionapua kaupunki ei saa.

Palolain säännöksistä johtuu, että kaupungissa on ylläpidettä-

vä vakinaista palokuntaa, kun kunnassa on riittänyt tähän saakka vapaaehtoinen palokunta. Viimemainittu on pystynyt hoitamaan paloturvallisuuden keskimääräistä paremmin, mihin on osaltaan vaikuttanut nykykaisen paloaseman saaminen sekä kaluston ja hälytysjärjestelmän täydentäminen kunnan uuden toimitalon rakentamisen yhteydessä. Kunta joutuu kuitenkin tehostamaan palotoimintaan asukasluvun kasvaessa. Suurempien tulipalojen vaurioita on lisäturvana ollut lääninhallituksen järjestämä neapuri- ja kaukoapu, jossa kunta on mukana myös muiden kuntien paloturvallisuuden lisäämiseksi. Paloturvallisuutta on edelleen lisännyt palotarkastus, josta huolehditaan kunnassa ja kaupungissa samaan tapaan rakennuslupavaiheesta alkaen, sekä yleinen nuohous, jonka tehokkuudessa ei ole myöskään eroja. Viimemainittuja on sen sijaan kustannuksissa, jotka rasittavat kaupunkilaisia enemmän kuin kuntalaisia. Palotoimen osalta viitataan jäljempänä esitettävään kustannuslukuihin, ja nuohoustoimesta voidaan todeta, että se on järjestetty kaupungissa tuloa tuottavaksi. Kun vahvistetun taksan mukaiset nuohousmaksut ovat kaupungissa edullisimmassakin tapauksessa lähes 40 % korkeammat, mutta yleensä kaksinkertaiset kunnan vastaviin verrattuna; kun eräissä tapauksissa kuten kesähuviloiden nuohouksessa, maksu on lähes kolminkertainen ja kun kaupungin vuoden 1968 talousarvioon nuohouslaitoksen tulot on merkitty 87 838 mk menoja suuremmiksi, sisältyy tähän itse asiassa verotusta.

Holhous-, asutus-, majoitus-, väestönsuojelu- ja vesilautakuntien kohdalla kunnassa ja kaupungissa ei ole järjestelyeroja, paitsi että kunnan alueesta on n. 2/3 väestönsuojelukohteeseen liittyvien rakentamis- ym. rajoitusten ulkopuolella. Tie-, kunnanmetsä- ja liikennelautakuntien tehtävät on kaupungissa nähtävästi yhdistetty muille elimille. Työvoimateimikunta ja ammattientarkastus on järjestetty samantapaisesti molemmissa kunnissa. Kaupungilla on tuloja tulolaitoksesta, joita kunnalla ei ole

Yleisten järjestystehtävien aiheuttamasta rasituksesta kunnassa ja kaupungissa voidaan todeta vuoden 1968 talousarvion mukaisen nettomenojen valossa seuraavaa: Rakennustarkastuksesta aiheutuvat kustannukset ovat kunnassa 2,23 mk ja maistraattista kaupungissa 2,75 mk/asukas. Muut oikeuden- ja järjestyksen hoitoon liittyvät kustannukset (raastuvanoikeus, syyttäjälistö, ulosotto, kaupunginvankila) ovat kunnassa 0,78 mk ja kaupungissa 25,15 mk/asukas. Palo-aitoksesta johtuvat nettomenot ovat kunnassa 3,83 mk ja kaupungissa 17,38 mk/asukas. Tulista ja nuohouksesta kaupungilla on nettotuloa 2,03 mk/asukas. Kaikki yleiset järjestystehtävät aiheuttavat kuntalaisille 8,38 mk:n ja kaupunkilaisille 44,88 mk:n nettorasituksen asukasta kohti, mikä tekee kunnassa 0,22 p ja kaupungissa 0,93 p vero-äyrille.

LIITOKSEN SEURAUKSET:

Kuntalaiset joutuisivat osallistumaan 36,50 mk asukasta ja 0,71 p veroäyriä kohti suurempiin kustannuksiin saamatta vastineeksi mitään yleisesti merkittävää etua. Lisäksi kuntalaisilta perittävät rakennusvalvonnan ja nuohouksen maksut kohoaisivat erittäin huomattavasti. Myös väestönsuojeluun liittyvät rasitukset lisääntyisivät ilmeisesti koskemaan koko kuntaa. Asiointimatkat lisääntyisivät nykyisestään aiheuttaen lisäkuluja ja työansion menetystä samoin kuin yleisen kunnallishallinnon kohdalla on mainittu.

3. Terveyden- ja sairaanhoito

Terveyden- ja sairaanhoidon hallinto on kunnassa terveydenhoitolautakunnan tehtävänä. Lautakunnan toimistotehtävät hoidetaan kunnanviraston sosiaalityötoimistossa, millä saavutetaan valtakunnallista kehitystäkin ajatellen merkittäviä etuja terveydenhoidon ja sosiaalihuollon yhteistoiminnassa. Kaupungissa on alan hallinto jaettu terveydenhoitolautakunnan ja sairaalalautakunnan kesken, joilla kummallakin on omat toimistonsa. Organisaatioerot johtuvat väes-

töpohjan ja tehtävien määrällisistä eroista. Tehtävien laatua koskevia tai periaatteellisia eroja ei lainsäädäntö nykyisin tunne mainittavammin.

Johtavana viranhaltijana terveyden- ja sairaanhoidon alalla on kunnassa kunnanlääkäri, jonka piiriin kuuluu nykyisin 6 175 asukasta. Väestömäärän kohotessa 8 000:een ja kunnan palkatessa toisen kunnanlääkärin väestömäärä lääkäriä kohti laskee n. 4 000:een. Kunnanlääkäri järjestää kuntalaisille avoimia vastaanottoja päivittäin ilman ajantilausta sekä hoitaa kunnallisten laitosten lääkärin tehtävät. Kuntalaisilla on mahdollisuus päästä lääkärin vastaanotolle tarpeen mukaan kohtuullista palkkiota vastaan sekä saada häneltä tarpeelliset osoitukset sairaala- ym. hoitoon Kaupungissa on kaupunginlääkäri ja alueelääkäri eli virkallääkäri ja alueelääkäri eli virkallääkäri n. 75 500 asukasta kohti. Yleisten vastaanottojen järjestäminen on tällöin mahdotonta, minkä takia kaupunkilaiset joutuvat turvautumaan yksityisiin lääkäreihin tai ympäristökuntien kunnanlääkäreihin. Viitemainitusta on erityisesti Pirkkalassa esimerkkejä. Yksityislääkäreillä on yleensä pakollinen ajantilaus ja maksut ainakin kaksinkertaiset kunnanlääkäriin verrattuna.

Äitiys- ja lasten neuvoloita lääkärin, terveysisaren ja kättilön vastaanottoineen on kunnassa 2 eli neuvola, terveysisari ja kättilö keskimäärin 3 087 asukasta kohti. Kaupungissa on vastaavia neuvoloita 21 eli yksi 7 189 asukasta kohti, terveysisaria 36 eli yksi 4 193 asukasta kohti ja kättilöitä 13 eli yksi 11 614 asukasta kohti.

Kouluterveydenhuolto kuuluu kunnassa kunnanlääkärille ja terveysisarelle, jotka järjestävät vastaanottoja ja tarkastuksia kouluilla. Kouluterveydenhuollon alaisia ovat kaikki kunnan kokeiluperuskoulun (ja siten myös ns. keskikoulun) oppilaat. Kaupungissa on palkattu erikseen koululääkäreitä ja terveysisaria hoitamaan samaa tehtävää oppilasluvun suuruuden takia. Hoidon ulkopuolella ovat oppikoulussa olevat oppivelvoitusikäiset oppilaat. Kouluhammashoidosta huolehtii kunnassa

päävirkainen kouluhammaslääkäri ja sivuvirkainen oikomis-hammaslääkäri. Käytettävissä on yksi varsinainen kouluhammasklinikka ja lukuvuodesta 1968-69 alkaen kaksi eli klinikka n. 400 oppilasta kohti. Kaupungissa on johtava hammaslääkäri sekä osapäiväisiä hammaslääkäreitä hammasklinikoilla, joita on kaikkiaan 11. Kouluhammashoidon laadussa ja laajuudessa ei liene kunnan ja kaupungin kesken muita eroja, kuin että kaupungissa oppikoulun keskikouluasteella olevat (n. 70% 5 vuosituokasta) ovat hoidon ulkopuolella ja että kunnassa ei anneta toistaiseksi maksutonta hoitoa lastentarhailkaisille (5-6-vuotiaille) lapsille. Viitemainittu järjestämistapa on kunnan terveydenhoitolautakunta tehnyt esityksen, ja hoidon järjestäminen tulee ajankohtaiseksi toisen kouluhammasklinikan valmistumisen jälkeen.

Terveydenhoidon ja elintarvikkeiden tarkastuksen hoitaa kunnassa lääkintöhallituksen suosituksella osapäiväinen tarkastaja kunnanlääkärin johdolla. Asunnontarkastusta ei ole erikseen järjestetty, vaan kuuluu se tarpeellisessa määrin mainitulle sivuviranhaltijalle. Kunnallisesta ammattientarkastuksesta huolehtii valtion ammattientarkastajan ohjauksessa niinikään sivuviranhaltija. Kaupungissa on sen erityisolojen ja asukasluvun vaatimina terveydenhoidon-, asunnon- ja ammattientarkastajina useita pääviranhaltijoita (viranhaltija n. 10 000 asukasta kohti). Kaupungissa on lisäksi elintarvikelaboratorio ja lakisääteinen lihan tarkastamo, mitkä tarkastustehtävät on kunnassa järjestetty yksityisiä laboratorioita ja tarkastajia (eläinlääkäri) terveyden- ja elintarviketarkastajan ohella käyttämällä.

Kaupungissa toimii keskitetty kotisairaanhoito- ja kotiapukeskus, jonka palveluksessa on johtaja, lääkintävoimistelijat, toimistoapulainen ja työsuhteessa olevia kotiapuvuostajia 30 eli yksi avustaja keskimäärin 5 033 asukasta ja 400 vanhusta kohti. Vanhuksiksi on tällöin luettu 65 vuotta täyttäneet. Keskus välittää kaupungin palveluksessa muutoin olevien terveysisarien koti-

sairaanhoitopalveluksia sekä toimiston palveluksessa suoraan olevien lääkintävoimistelijan ja kotiavustajien palveluksia. Kunnassa suorittavat terveysasaret kumpikin piirissään kotisairaanhoidon, ja kotiavustajien koulutus alkaa kansalaisopistossa vuoden 1968 syksyllä. Kotiavustajien välityksen on ottanut kunnassa aluksi hoitaakseen SPR:n Pirkkalan osasto, mutta siirtynee tehtävä myöhemmin kunnalliseksi. Kotisairaanhoidon saannin mahdollisuuksia parantaa kunnassa huomattavasti seurakuntasisar. Vertailuna voidaan todeta, että kaupungin kotisairaanhoidon- ja kotiapukeskuksen kapasiteetin veroinen palvelu edellyttää kunnassa yhden sairaanhoitajan puolta työpanosta ja yhtä päätoimista kotiavustajaa. Seurakuntasisaren työpanos ylittää siten yksinään kaupungin palvelutason kotisairaanhoidossa, eikä liene vaikeuksia järjestää kaupungin tason ylittävää kotiavustajatoimintaa kunnassa, koska avun saajat tai sosiaalilautakunta osallistuvat kustannuksiin. Kotiavun saannin suhteen viitataan lisäksi kodinhoitotoiminnasta jäljempänä esitettäviin lukuihin.

Tarttuvien tautien torjunta on kunnassa kunnanlääkärin ja kaupungissa II kaupunginlääkärin huolena. Toiminta käsittää lähinnä rokotuksia, mitä varten kunnan eri puolilla on järjestetty vuosittain erityisiä rokotustilaisuuksia ja joita kunnanlääkäri ja terveysasaret sekä jossakin määrin myös kättilöt suorittavat muina aikoina vastaanotoillaan. Kaupungissa rokotustoimi on keskitetty yhteen paikkaan, paitsi mitä tulee neuvolarokotuksiin. Kaupungissa on vielä erityinen huoltolääkäri (150 983 asukasta kohti) sosiaalilautakunnan potilaita varten; kunnassa huoltolääkärinä toimii kunnanlääkäri. Terveystuhoon erikoislaitokseksi mainittakoon kaupungin reumatismioimisto, jonka kustannuksiin useat maakunnan kunnat (mm. Pirkkala) osallistuvat ja turvaavat siten yhteistoiminnassa kaupungin kanssa poliiklinisen reumahoidon esukkaillen.

Varsinaisen sairaanhoidon antamista varten kunnalla on hoitopaikkoja Tampereen keskussairaalaissa 17 eli 2,8 ‰ asukaslu-

vusta, Pitkänien keskussairaalaissa 10 eli 1,6 ‰, Keijärven b-mielisairaalaissa 10 eli 1,6 ‰ ja Pikonlinnan keskusparantolassa 7 eli 1,1 ‰. Kuntalaisten käytettävissä on siten yhteensä 44 sairaansijaa, mikä vastaa 7,1 ‰ asukasluvusta. Kaupungilla on vastaavia hoitopaikkoja keskussairaalaissa 404 eli 2,7 ‰, Hatanpään ja Pyynikin sairaaloissa 300 eli 1,9 ‰, keskusmielisairaalaissa 422 eli 2,8 ‰, Hatanpään mielisairaalaissa 285 eli 1,9 ‰, Pirkkanmaan b-mielisairaalaissa 102 eli 0,7 ‰ ja keskusparantolassa 114 eli 0,8 ‰. Kaupungilla on näinollen sairaansijoja kaikkiaan 1 657 eli 11,0 ‰ asukasluvusta. Lisäksi kaupungilla on käyttöoikeus Reumasäätiön sairaalan 12:een ja Helsingin lastenlinnan 8 hoitopaikkaan (yhteensä 0,01 ‰). Marjatan sairaalan hoitomahdollisuudet selvitetään niiden luonteen vuoksi jäljempänä 4 luvussa.

Yleissairaalaissa edellytetään, että kaupungilla tulee olla yksi yleissairaala paikka 375 asuka-

kastaan kohti. Säädetty tavoiteluvut osoittanevat samalla sairaansijojen tarvetta, joten sairaavuus oletettaneen näinollen kaupungissa kaksi kertaa suuremmaksi kuin maalaiskunnassa. Sairaansijojen tarve riippuu myös avoterveydenhuollon järjestelystä, missä suhteessa viitataan edellä esitettyyn, väestön ikärakenteesta yms. seikoista. Keskussairaala paikkojen määrästä tuhatta asukesta kohti (Pirkkala 2,8 ‰ ja Tampere 2,7 ‰) ja edellämäinuita tarveolettamuksista voitaneen päätellä, että kuntalaiset ovat korkeatasoisen sairaalahoidon saamisessa ainakin yhtä hyvässä asemassa kuin kaupunkilaiset. Tätä osoittaa keskussairaalan tosiasiallinen käyttökin. Keskussairaalan ylikäyttö oli nimittäin vuonna 1967, jolloin kunnalla oli keskussairaala paikkoja yhtä vähemmän kuin nykyään, kunnan paikoilla 2,8 ‰ ja kaupungin paikoilla 7,2 ‰. Muiden sairaala paikkojen kuormitusprosentti voidaan todeta vuoden 1967 tilastoista seuraavaksi:

	Pirkkala	Tampere
— keskusparantola	23,6 ‰	53,7 ‰
— keskusmielisairaala	49,6 ‰	71,7 ‰
— b-mielisairaala	75,7 ‰	97,8 ‰
— kaupunginmielisairaala	—	99,2 ‰ *)
— kaupunginsairaala	—	95,5 ‰ *)
— kulkuteutisairaala	—	90,8 ‰ *)

Merkillä *) varustetut luvut ovat vuodelta 1966.

Kaupunkilaisten käytössä olevista reuma- ja lastenlinnanpaikoista voidaan todeta, että asukasluvun suhteessa ne edellyttävistä kunnassa 0,47 reumapaikkaa ja 0,32 lastenlinnanpaikkaa sekä että kuntalaiset ovat voineet tarvittaessa käyttää molempia mainittuja laitoksia kunnan maksusitoumuksilla, vaikka kunnalla ei erityisiä sopimuspaikkoja näissä laitoksissa olekaan.

Kunta- ja kaupunkilaisten käytössä on vielä erityishoitopaikkoja. Kunta maksaa samoin perustein kuin kaupunkikin tukimaksua Pirkkanmaan sädehoitokodille, Reumalliton Kangasalan kuntouttamislaitokselle ja Invalidisäätiön ortopedisairaalalle. Tämän ansiosta kuntalaisilla on samanlainen hoitopääsyn mahdollisuus mainittuihin laitoksiin kuin kaupunkilaisilla-

kin. Edelleen kunta korvaa yleissairaala lain nojalla muissa sairaaloissa hoidettujen kuntalaisten hoitomaksut samoin kuin kaupunkikin. Kunta on neuvotellut vastaisen väestönkasvun takia yhteisestä sairaalahankkeesta Nokian kauppala ja Ylöjärven kunnan kanssa, minkä sairaalan käyttömahdollisuus on Rajanien-Pitkänien tieyhteyden valmistuttua etäisyyden ja liikenneyhteyksien puolesta kuntalaisille keskussairaala edullisempi. Lisäksi kunnassa on tehty yleispäätös nykyisen vanhainkodin laajentamisesta ja muuttamisesta vaiheittain sairaalanomaiseksi kroonikkojen ja esim. keskussairaalaassa erikoishoidon saaneiden toipilaiden hoitopaikaksi. Tätä suunnitelmaa voidaan perustella erityisesti taloudellisin perustein ainakin jäljempää sel-

viää. Suunnitelmaan liittyy avoterveydenhuollon palvelusten kokoaminen samaan keskukseseen, johon tulee mm. lääketieteellinen laboratorio, rajoitettu röntgen-tutkimusmahdollisuus ja kuntoutustilat. Samaan yhteyteen voitaneen ottaa myös sairausvakuutuslaitos, jotta lääkäri-, laboratorio- yms. kulujen periminen sairausvakuutuslain nojalla tulisi mahdollisimman joustavaksi. Tällaisen terveydenhuolto-keskuksen muodostaminen on alustavasti ajoitettu 1970-luvun alkupuolelle.

Varsinaiseksi terveydenhuoloksi katsottavan toiminnan nettomenot ovat vuoden 1968 talousarvion mukaan kunnassa 11,13 mk ja kaupungissa 21,37 mk/asukas. Sairaaloimesta aiheutuvat nettomenot kohoavat kunnassa 60,75 mk:aan ja kaupungissa 104,80 mk:aan asukasta kohti. Kaikki terveyden- ja sairaanhoidon nettomenot ovat siten kunnassa 71,88 mk ja kaupungissa 126,67 mk/asukas, mikä tekee kunnassa 1,90 p ja kaupungissa 2,64 p veroäyriille. Terveyden- ja sairaanhoidon aiheuttama rasitus on näinollen kaupungissa 54,79 mk asukasta ja 0,74 p veroäyriä kohti suurempi kuin kunnassa, mikä erotus johtunee hallinto-organisaation laajuudesta, kaupungin erityisolosuhteista ja kaupunkimaisen asutuksen terveydelle haitallisista vaikutuksista kunnan olosuhteisiin verrattuna. Myös laitosten koko näyttää vaikuttavan kustannuksiin. Niinpä maan sairaalalaitokset, vuoden 1966 tilaston mukaan bruttomenot hoitopäivää kohti olivat Hatanpään sairaalassa 58,37 mk ja Pyynikin sairaalassa 58,24 mk, kun vastaava kustannus oli maalaiskuntien paikallissairaaloissa keskimäärin 38,19 mk. Nettomenojen tarkastelussa kaupungin sairaalat osoittautuvat kaupunkilaisille vielä epäedullisemmiksi, sillä nettomenot olivat hoitopäivää kohti Hatanpään sairaalassa 38,51 mk, Pyynikin sairaalassa 32,58 mk ja maalaiskuntien paikallissairaaloissa keskimäärin 17,20 mk. Pirkkalan vanhainkodissa, jonka sairasosastoa käytetään jo nyt sairaalanomaisiin tarkoituksiin, olivat saman vuoden bruttomenot 15,31 mk ja

nettomenot 9,41 mk hoitopäivää kohti. Mikäli kunnassa pyritään turvautumaan oman sairaalan palveluksiin, niin kysymyksessä ei ole tällöin hoidon tasosta tinkiminen, sillä korkeatasoinen hoito voidaan jatkuvasti antaa keskussairaaloissa ja vein kroonikko- ja toipilashoito paikallis-sairaalassa. Kuntainliittojen sairaaloissa hoidon taso ja kustannukset ovat huomollisesti samantlaisia kuin kuntalaisille kuin kaupunkilaisillekin.

LIITOKSEN SEURAUKSET:

Koska jonkin kaupunginosan asukkaita ei voida jatkuvasti asettaa erikoisasemaan kunnallisten palvelujen suhteen, joutuisivat kuntalaiset luopumaan omasta kunnanlääkäristä ja turvautumaan keskikaupungin yksityislääkäriin. Tällöin lääkäriä saaminen vaikeutuisi ja kallistuisi, myös matkakulujen vuoksi. Viimemainitut tulisivat lisärasitukseksi muussakin terveyden- ja sairaanhoidon asioissa. Kuntalaiset joutuisivat osallistumaan kaupungin erikois-olosuhteista sekä hallinto- ja laitosorganisaatiosta johtuviin 54,79 mk asukasta ja 0,74 p veroäyriä kohti kalliimpiin kustannuksiin sekä menettäisivät mahdollisuuden kehittää terveyden- ja sairaanhoidon palveluksia tehtyjen suunnitelmien ja paikallisten tarpeidensa mukaisesti. Lisääntyvästä kustannuksista huolimatta, kun tarve otetaan huomioon, esim. sairaalapalvelusten saamisen mahdollisuus ei kuitenkaan parantuisi, vaan tulisi ilmeisesti vaikeutumaan. Jäljempänä 5 luvussa mainittavan huomioonotteen keskikoululaiset menettäisivät kouluterveydenhuollon ja -hampaanhoidon edun. Toisaalta lastentarhaikäiset saisivat ilmaisen hampaanpoiston mahdollisuuden kaupungin hammasklinikalla, mikä palvelu voidaan hoitaa kunnankin puitteissa toisen kouluhammasklinikan valmistuttua.

4. Sosiaaliset tehtävät

Sosiaalihuollon hallinnosta ja tehtävistä huolehtii kunnassa ja kanton sosiaalilautakunta apunaan kunnanvirastoon keskitetty sosiaalitoimisto ja vanhainkodin

hoidossa erityinen johtokunta. Kaupungissa sosiaalilautakunta on jakautunut yleiseen osastoon ja huolto-osastoon, joilla kummallakin on sosiaalivirastossa omat toimistonsa. Lautakunnan alaisena toimii kaupungissa vielä oikeusaputoimisto. Kunnan sosiaalitoimisto on avoinna kuntalaisille niinkuin muutkin kunnanviraston toimistot. Kaupungin sosiaalivirasto on ollut avoimena paljain päivinä viikossa klo 9.00—13.00, yhtenä päivänä klo 12.00—18.00 ja lauantaisin klo 9.00—12.00. Kesän aikana toimistojen aukioloaika on niin kunnassa kuin kaupungissakin poikkeuksellinen, ja 5-päiväiseen työviikkoon siirtyminen aiheuttaa muulloinkin muutoksia.

Sosiaalilautakunnan huostaan otettuja lapsia varten on kaupungissa lasten kotia eri ikäisille. Niissä oli poikkoja vuoden 1966 lopussa 270. Kunnassa huostaanotetut on voitu sijoittaa lastensuojelulain hengen mukaisesti ensisijaisesti yksityiskoteihin, ja ainoastaan harvoin on jouduttu turvautumaan yksityisiin lasten huoltolaitoksiin. Lastenkotia ei näinollen ole tarvittu kunnassa, eikä ajan suuntauksen mukaan tarvinne perustaakaan. Lastenkotihoitosta aiheutuvat nettokustannukset ovat kaupungissa vuoden 1968 talousarvion mukaan suuremmat kuin sosiaalihuollon varsinaiset hallintomenot eli 10,32 mk asukasta kohti. Hallintomenot ovat kunnassa 7,90 mk ja kaupungissa 9,49 mk/asukas.

Kaupungissa oli vuoden 1966 lopussa seimi-ikäisiä (1/2—4-vuotiaita) lapsia varten 13 lastenseimeä sekä lastentarhaikäisiä (5—8-vuotiaita) varten 10 lastentarhaa. Seimien paikkaluku oli tällöin 568, ja tarhoissa oli kokopäivä paikkoja 341 ja puolipäiväpaikkoja 500. Vuonna 1967 valmistui kaupunkiin Koivistonkylän päivähoitolaite, jossa on 35 seimi- ja 25 tarhapaikkaa. Kaupungin avustamissa yksityisissä laitoksissa oli vuoden 1966 lopussa 55 seimi- ja 167 tarhapaikkaa. Kaupungissa lienee siten yksi seimipaikka keskimäärin 16,5 seimi-ikäistä ja tarhapaikka 11,6 tarhaikäistä lasta kohti (jaettavana on ollut seimi-ikäisten kohdalla 10 850 ja tarhaikäisten kohdalla 6 200 lasta). Puolipäiväisiä

tarhapaikkoja on lisäksi keskimäärin yksi 12,4 tarhakaista lasta kohti. Yhden seimen väestöpohja ja kaupungissa lähes 12 000 ja tarhan vastaava yli 15 000 asukasta. Kunnassa on lasten päivähoitoa varten Killon päiväkotia, joka toimii yhdistyspohjalla, mutta jonka vuotuisista nettokustannuksista kunta on vastannut (n. 1 100 mk/lapsi). Vuoden 1968 talousarvioon kunnassa varattu määräraha samanlaisen laitoksen perustamiseen kunnan omistamaan huoneistoon Kyöstille. Killon päiväkodin hoitomahdollisuus edustaa noin yhtä hoitopaikkaa 21 seimi- ja tarhakaista kuntalaista kohti. Kyöstin päiväkodin käyttöön saamisen jälkeen luku alenee noin 10,5:een. Jos tarveolettamuksissa lähdetään yksinomaan hoitopaikkoja ja ao. ikäryhmän välisestä suhteesta, pitäisi kunnassa olla kaupungin tasoon pääsemiseksi yhteensä 24 seimi- paikkaa, 20 kokopäiväistä lastentarhapaikkaa ja 18 puolipäiväistä tarhapaikkaa. Tarvetta arvioitaessa ja verrattaessa on otettava huomioon kuitenkin, että asutuksen luonteesta johtuen perhehoitomahdollisuus lienee kunnassa huomattavasti parempi ja laitospaikkojen tarve pienempi kuin kaupungissa, joten Kyöstin päivähoitolan käynnistämisen jälkeen kuntalaiset lienevät keskimäärin paremmassa asemassa päivähoitoon saamisessa kuin kaupunkilaiset. Kunnan vastaisista suunnitelmista voidaan todeta, että lastentarhan järjestäminen erillisenä liittyy kunnan koululaitoksen kehittämiseen (verta 5. lukuun).

Kunnassa ei ole asutuksen omakotivaltaisuuden huomioonotteen järjestetty kesäsiirtolaitointia, mutta halukkaat ovat voineet osallistua nuorisotyö- ja urheilulautakunnan leireille. Kaupungissa oli investointisuunnitelmassa mainittu mukaan v. 1966 kesäsiirtolapaikkoja 178, mikä edellyttäisi kunnassa 7 vastaavaa paikkaa, mikäli tarve olisi samansuuruinen kuin kaupungissa. Kaikessa muussa lasten laitoshuollossa sekä kunta että kaupunki käyttävät valtion ja yksityisiä laitoksia.

Vajaamielisiä 1. kehitysvammaisia on kunnan kortistossa 18 ja kaupungissa oli vuoden 1966

lopussa 350, mikä luku lienee nykyisin suurempi. Kunnalla on kuntainliittojen ja muissa laitoksissa 10 vajaamielisten hoitopaikkaa, ja laitoshuoltoon sijoittumattomille kouluikäisille vajaamielille on järjestetty yhdistyspohjalta kunnan ja seurakunnan taloudellisella tuella päiväkerhotoimintaa. Kaupungilla on vajaamielipaikkoja 91 sekä käytössään valtion hoitopaikkoja 11. Kaupunkilähettyksen työkotia ja seurakuntien päivähuoltolaan vajaamielisiä on sijoitettu 60 ja kaupungin omaan päivähuoltolaan 24. Sijoitusmahdollisuus on siten olemassa 186:lle. Sijoitusmahdollisuuden lisääminen kaupungissa kunnan tasoon edellyttäisi siten n. 110 lisähoitopaikan henkkimistä.

Kunnallisia kodinhoitajia on kunnassa 3 eli yksi 2 058 asukasta kohti. Investointiohjelmassa on edellytetty 4. viran perustamista v. 1969. Kaupungin vastaavat luvut ovat 33 ja 4 575. Väestöpohjasta laskettavan kunnan nykytason saavuttaminen edellyttäisi kaupungissa 40 uuden kodinhoitajan viran perustamista.

Huoltoavun ym. avohuollon järjestämisessä ei ole kunnassa ja kaupungissa muita eroja kuin että kunnassa huoltoavun määrä voidaan sovittaa paremmin kulloisenkin huoltotapauksen mukaan ja että kaupungissa saatetaan joutua kaavamaisemaan avustamiseen henkilökohtaisen tuntemuksen puuttuessa. Huoltoavusta aiheutuvaan rasitukseen vaikuttaa ilmeisesti väestörakenne sekä epäsosiaalisen aineksen hakeutuminen kaupunkiin, koska huoltoavun nettomenot ovat kunnassa 4,31 mk ja kaupungissa 10,95 mk/asukas.

Vanhusten huolto- ja sairaanhoitoa varten kunnassa on 42-paikkainen vanhainkoti sairausosastoineen, mitä on tarkoitus talvikautena 1968-69 laajentaa 6 sairauspaikalla, sekä kaupungissa Koukkuniemen ja Takahuhdin vanhainkodit, joissa on 660 hoitopaikkaa, ja Marjatan sairaala, jossa on 360 sairaansijaa lähinnä kroonikoille. Lisäksi mainittakoon kaupungin rappioalkoholis-teille tarkoitettu 52-paikkainen huoltokoti Kurun Pahloniemessä. Kunnassa oli vuoden 1967 lopussa kansaneläkelaitoksen tilaston

mukaan 378 ja kaupungissa 11 992 vanhuuseläkkeen saajaa. Kunnassa oli näinollen 65 vuotta täyttäneitä vanhuksia keskimäärin 9 ja kaupungissa 11,7 yhtä hoito- tai sairauspaikkaa kohti. Kutakin yleistä vanhainkotipaikkaa kohti on sekä kunnassa että kaupungissa vanhuk- sia saman verran (n. 18), mutta kaupungissa pitäisi olla sairauspaikkoja n. 560 nykyistä enemmän, jotta numeerollinen hoitopaik- kien mahdollisuus kaupungissa vastaisi kunnassa avautuvaa. Jos lisäksi otetaan huomioon, että asutus on kunnassa omakotivaltaista ja kaupungissa paljoita vuokra- asuntojen varassa, on hoitopaikkojen tarve kaupungissa todennäköisesti vielä suurempi kuin vanhusten määrä osoittaa. Vanhusten huollon järjestelyä kuvaavat vielä kustannusluvut. Kunnassa käytetään tarkoitukseen vuoden 1968 aikana varoja nettona 26,24 mk ja kaupungissa 20,13 mk/asukas, vaikka nettomenot ovat hoitopäivää kohti kunnassa pienemmät kuin kaupungissa. Kunnalliskotien vuoden 1966 taloustilaston mukaan olivat nettomenot hoitopäivältä kunnan vanhainkodissa 9,41 mk, Koukkuniemen vanhainkodissa 11,14 mk, Takahuhdin vanhainkodissa 8,69 mk, Pahloniemien huoltokodissa 11,60 mk ja sairaalain taloustilaston mukaan Marjatan sairaalassa 17,50 mk. Suuret laitokset tulevat siten kaupunkilaisille kalliimmiksi kuin vanhainkoti kuntalaisille.

Aikuisten muussa laitoshuollossa ei ole kunnassa ja kaupungissa eroja. Lisäksi kaupungin talousarviossa on määräraha invalidien autolippuihin (600 x 270 mk), mikä edellyttäisi kunnassa 675 mk:n vuotuismäärärahaa ja n. 2,5 invalidin autokuluihin osallistumista. Toisaalta kunnassa maksetaan toipilasrahaa kaikissa pitkäaikaisissa toipilas- aikaa vaativissa sairauksissa, mutta kaupungissa ainoastaan reuma- ja tuberkuloositoipilaille. Edelleen kaupunki myöntää asumistukea vanhuksille ja sokeille. Kunnassa tällaisen tuen tarvetta ei esiinny siinä määrin kuin kaupungissa vuokra-asuntojen vähäisyyden ansiosta, mutta tarvittaessa tällaista tukea suoritetaan huoltoavun määrärahoista. Kansaneläkkeissä on kunnassa ja

kaupungissa nykyisin sikäli eroa, että kunnassa ne maksetaan III kalousluokan ja kaupungissa II kalleusluokan mukaan vuoden 1968 loppuun saakka. Kun eläke-uokitus tarkistetaan vuoden 1969 alusta ja kun kunta on siirtynyt kuluvan vuoden alusta samaan kalleusluokkaan kuin kaupunkikin, tulevat kansaneläkkeet kohoamaan kunnassa ensi vuoden alusta kaupungin tasoon. Yksinäisen eläkkeensaajan, jonka ns. tukiosa on täysimääräinen, kohdalla se merkitsee 204 mk:n korotusta vuotuiseläkkeeseen. Ilman tukiosaa oleville luokituksella ei ole merkitystä.

Työllisyshallinnossa ei kunnan ja kaupungin kesken ole eroja, mutta läkisäätelissä työllisyshuollossa kylläkin siinä, että kunnan oma työhönsijoitusosuus on työttömyyskausina 0,85 % ja kaupungin vastaava 1,25 % asukasluvusta. Kunnan työhönsijoituksessa on kuitenkin pyritty joustavuuteen ja työttömien sijoittamiseen omaan kuntaan työllisyystilanteen mukaan. Niinpä esim. talvikautena 1967—68 kunnan työhönsijoitus on vastannut n. 1,60 % asukasluvusta. Kaupungissa on kuluneen talvikauden aikana työvoima vastaanuttanut työvoimaviranomaisten ilmoituksen mukaan 1,25—1,30 % asukasluvusta.

Kunta on jäsenenä Tampereen ympäristökuntien kasvatusneuvolan kuntainliitossa. Kaupungilla on oma kasvatusneuvola. Kuntainliiton ja kaupungin kasvatusneuvolain palvelussa ei ole kunnalaisten kannalta eroja.

Kaupunki ylläpitää erityistä oikeusaputoimistoa vähävaraisia kaupunkilaisia varten. Sellaisen merkitys on viime vuosina suuresti vähentynyt ilmaisen oikeudenkäynnin mahdollisuuden laajentumisesta, mutta siitä huolimatta Tampereen ympäristökuntien kesken on käyty neuvotteluja yhteisen oikeusaputoimiston perustamisesta tai yhteistoiminnasta kaupungin kanssa. Taloudellisesti oikeus toimisto ei muodosta merkittävää rasitusta kunnalle, sillä kunnan puitteisiin sovitettuna kaupungin oikeusaputoimiston palvelu merkitsisi n. 160 asiointikäyntiä ja n. 120 mk:n nettomenoja vuodessa.

Kunta avustaa erilaisia sosiaa-

lisiä tehtäviä hoitavia yhteisöjä n. 9,28 mk:lla ja kaupunki 4,33 mk:lla asukasta kohti vuodessa kuluvan vuoden talouservion mukaan.

LIITOKSEN SEURAUKSET:

Kuntalaisten asiointi sosiaalisissa siirtyisi ilmeisesti kaupungin sosiaalivirastoon lisäkuluineen ja -hankaluuksineen. Vajaamielishoidossa keskimääräiset hoitomahdollisuudet kaventuivat oleellisesti. Kodinhoitoavun saaminen vaikeutuisi huomattavasti, sillä kaupungin työvoima alalla vastaa vain puolta kunnan nykyisestä. Myös vanhainkotihoitoon pääseminen huonontuisi erityisesti sairashoidon kohdalla, ja hoito kallistuisi n. 20 %:lla (Takahuhdin hoitomaksuun verrattuna kuitenkin vain 6 %:lla), jota paitsi mahdollisuudet hoidontarpeen lisääntymisen tyydyttämiseen paikallisella hoitolaitoksella menetettäisiin. Rappioalkoholisteille avautuisi mahdollisuus sijoitua Pahloniemen erityishoitolaitokseen, mikäli sen tilat sallivat. Muut toipilaat kuin reuma- ja tuberkuloosisairaaloista päässeet menettäisivät mahdollisuuden toipilasrahaan. Työttömiksi joutuvien kohdalla sijoitumismahdollisuus ainakin paikallisiin työkohteisiin huonontuisi, mikä lisäksi samalla työmatkakuluja, ja työttömät joutuisivat isossa organisaatiossa kavamaisemman kohtelun alaisiksi. Kunnalta avustusta saavien järjestöjen toiminta vaikeutuisi avustusten pienentyessä. Lasten sijoitus päivähoitoon vanhan kaupunkialueen laitoksiin tulisi mahdolliseksi »työssäkäyvien yksinäisten äitien ja monilapsisten tai muuten vaikeassa taloudellisessa asemassa olevien perheiden lapsille» (sanonta lainattu kaupungin investointisuunnitelmasta s. 49—50), mutta paikallisten laitosten lisääminen kunnan alueella lienee kyseenalaista, koska väestöpohja kaupungin laiteksissa on keskimäärin yli 10 000 asukasta ja koska esim. Koivistonkylään tällainen laitos rakennettiin vasta 20 vuotta liitoksen jälkeen. Invalidit pääsisivät osallisiksi kaupungin liikennelaitoksen autolipuista, ja kaupungin oikeusaputoimiston käyttäminen

tulisi eräissä tapauksissa mahdolliseksi. Sosiaalisista tehtävistä aiheutuvat nettokustannukset kohoaisivat keskimäärin 51,89 mk:lla asukasta ja 0,59 pennillä veroäyrä kohti.

5. Opetus- ja sivistötoimi

Otsikossa mainittu hallinnonala voidaan jakaa kunnassa hallinnollisesti ja toiminnallisesti kahteen osaan, nimittäin lakisäätelyseen koulutoimeen sekä kunnan harkittavallassa olevaan vapaa-aikatoimeen. Ensinmainittua hoitaa kansakoululautakunta apunaan koulujen johtokunnat sekä viimeainittua kirjastolautakunta, kansalaisopiston johtokunta, nuorisotyö- ja urheilulautakunta sekä raittiuslautakunta. Eräitä vapaan kansalaistoiminnan alaan kuuluvia tehtäviä hoitaa vielä kunnanhöyryt. Koulutoimen hallinnon tehostamiseksi ja kustannusten alentamiseksi kunnassa on vireillä hallintojärjestelmän uudistus kunnanvaltuuston vuoden 1968 maaliskuussa hyväksymällä kansakoulun ohjelmän muuttamisella, ja samalla on muodostella erityinen koulutoimisto kunnanvirastoon. Kirjastolautakunnan apuna ovat kunnan olojen vaatimat viranhaltijat eri kirjastoissa. Kansalaisopistolla on oma kansliansa kunnanvirastossa, ja nuorisotyö- ja urheilulautakunnan sekä raittiuslautakunnan toimisto- ja palvelutehtävät hoitaa samassa virastossa nuorisotoimisto. Kunnassa on laadittu suunnitelmia vapaa-aikatoimen kehittämiseksi lisäkeskityksellä tai eräänlaisella katto-organisaatiolla, mutta lopulliset päätökset ovat vielä tekemättä. Vapaa-aikatoimen toimistojen keskityksellä on yksinäänkin voitu tehostaa hallintoa ja palvelua sekä alentaa kustannuksia.

Kaupungin kansakoululaitoksella on oma johtokuntansa toimistoinen, samoin kauppaopilaiteksella ja ammattikoululla. Jokaisella jäljempänä erikseen käsiteltävällä hallinnon erikoisalalla on myös kaupungissa yleensä oma lauta- tai johtokuntansa erillisine toimistoinen tai kanslioineen.

«jäädettävä» 4 % maksuunpan-
nun kunnallisveron määrästä on
otettu menona talousarvioon, mut-
ta jätetty kaupungissa huomiot-
ta (kaupunginkassan varaan).
Varsinaisten menojen pääluokis-
sa huomiotta jätettyihin palkko-
jen yleiskorotuksiin, työaikajär-
jestelyissä aiheutuviin palkkauk-
siin yms. palkkausmenoihin on
kaupungissa varattu 27,81 mk ja
kunnassa 5,10 mk/asukas. Kun-
nassa palkkojen korotusvarauk-
set sisältyvät eo. palkkausmää-
rärahoihin, joten talousarviot
eroavat tässä suhteessa toisis-
taan. Eläke- yms. menoihin tar-
vitaan kunnassa talousarvion
mukaan 3,33 mk ja kaupungissa
50,84 mk/asukas. Varamäärära-
hat arvaamattomiin tarpeisiin
ovat kunnassa 0,72 mk ja kau-
pungissa 9,63 mk/asukas. Lisäk-
si kaupunki käyttää yleishyö-
dyllisiin avustuksiin (mm. am-
mattiyhdistysten luottamusmies-
ten päivärahoihin ja kaupungin
mainostamiseen) 0,17 mk/asu-
kas. Yhteensä edellä käsitellyt
nettomenot, joissa siis mainittu-
jen lukujen bruttomenot ovat
suuremmat kuin bruttotulot, ko-
loavat kunnassa 49,11 mk:aan ja
kaupungissa 126,12 mk:aan asu-
kasta sekä kunnassa 1,30 pen-
niin ja kaupungissa 2,63 penniin
veroäyriä kohti.

Kaupungissa on turvauduttu
vuoden 1968 talousarvion tasa-
painoittamisessa verontasausra-
hastoon, jonka käyttö on 3,90
mk/asukas suurempaa kuin ra-
hoitusomaisuuden rahastojen
kartutus. Lisäksi kaupungin me-
noja on katettu pääoma-arvo-
jen korolla 75,69 mk:lla, satun-
naisilla rahoitustuloilla 5,62
mk:lla ja talousarviosäästöillä
19,36 mk:lla asukasta kohti. Kun-
nassa ei ole käytetty veronta-
saurusrahastoa, eikä kunnan ta-
lousarvioasetelmä tunne pääoma-
arvojen käsittelyä. Talousarvio-
säästöä ei ole myöskään merkit-
ty kunnan talousarvioon tuloksi.
Muista sekä kunnan että kau-
pungin talousarvioissa esiinty-
vistä rahoitustuloista mainitta-
koon pääasiallissa väkijuomayh-
tiön voittoveroista saatavat osuu-
det, joita on kunnassa 2,36 mk
ja kaupungissa 2,35 mk asukas-
ta kohti, sekä kolraveron tuotto,
joka on kunnassa 0,90 mk ja
kaupungissa 0,86 mk/asukas.

Kolraveron suuruus on kunnassa
30 mk ja kaupungissa 60 mk
vuodessa.

Kunnassa kertyi vuonna 1967
toimitetussa verotuksessa 21 138
177 ja kaupungissa 661 030 388
veroäyriä eli keskimäärin asu-
kasta kohti kunnassa 3 535 ja
kaupungissa 4 525 äyriä (jaka-
jana vuoden 1966 asukasluku).
Veron lähteen mukaan äyrit ja-
kautuivat siten, että kiinteistö-
tulosta kertyi kunnassa 6,1 % ja
kaupungissa 4,5 %, liike- ja am-
mattituloista kunnassa 8,1 % ja
kaupungissa 15,2 % sekä palkka-
ym. henkilökohtaisista tuloista
kunnassa 85,1 % ja kaupungissa
80,2 %.

Verotussäännökset ovat kun-
nassa ja kaupungissa samanta-
paiset, lukuunottamatta lapsivä-
hennystä, joka on kunnassa 500
mk ja kaupungissa 650 mk, ja
perusvähennystä, jonka enim-
mäismäärä on kunnassa 800 mk
ja kaupungissa 1 200 mk. Val-
tionverotuksessa ns. kalliinpai-
kan vähennys on ollut kaupun-
gissa suurempi kuin kunnas-
sa, mutta kunnan kalleusluo-
ken muutos on poistanut vuo-
den 1968 alussa mainitun eron.
Lapsivähennyksen takia on kun-
nallisverotus ollut kunnassa 1-
lapsisessa perheessä 18 mk, 2-
lapsisessa perheessä 36 mk jne.
suurempi kuin kaupungissa vuo-
dessa, mikäli äyrinhinta olisi ol-
lut sekä kunnassa että kaupun-
gissa 12 penniä. Lapsivähennyk-
sen erillaisuuden on kompensoi-
nut äyrinhintojen ero, joka on
ennakkoveroäyriin mukaan ny-
kyisin 2,5 penniä kunnan ennak-
koäyriin ollessa 12 p ja kaupun-
gin 14,5 p. Äyrinhintojen eron
jehdosta verorasitus on kunnassa
esim. 4 000 äyristä 100 mk, 8 000
äyristä 200 mk, 12 000 äyristä 300
mk jne. pienempi kuin kaupun-
gissa. Perusvähennyksen merki-
tys on vähäinen. Perusvähennys-
tä sai kunnassa vuonna 1967
kokoiaan 598 verovelvollista,
joista huomattava osa oli tila-
päänsansioita saaneita avolpuolisoi-
ta tai muita perheenjäseniä. Kes-
kimääräinen perusvähennys oli
kunnassa mainittuna vuonna
405,17 mk, mikä 12 pennin äyri-
hinnalla merkitsee n. 48,50 mk:n
keskimääräistä todellista vero-
helpotusta vuodessa. Sekä lapsi-
että perusvähennyksestä voidaan

kunnan veronmaksajien kannalta
todeta, ettei kunnan elimillä ole
sen ylärajan suhteen harkinta-
valtaa, koska yläraja on sää-
detty laissa, sekä että tulevai-
suudessa mainitut vähennykset
määräytynevät kalleuspaikka-
kuntaluokan eikä kuntamuodon
mukaan.

Kunnallisen tuloveron koko-
naistuotto on vuoden 1968 ta-
lousarvion mukaan kunnassa
490,58 mk ja kaupungissa 735,07
mk/asukas eli kunnassa 13,23 p
ja kaupungissa 15,33 p veroäyriä
kohti. Laskennallisen äyrikohtai-
sen verotuoton poikkeama en-
nakkoveroäyriin hinnasta johtuu
veroäyriin hinnan laskentatavasta
ja siitä, että verotuloissa on mu-
kana sellaisia eriä, joita ei oteta
äyrinhintaa laskettaessa huomi-
oon.

LIITOKSEN SEURAUKSET:

Kuntalaiset joutuisivat osallistu-
maan kaupungin suurempiin
yleisiin rahoitusmenoihin ja suu-
remman organisaation asukasta
kohti suurempiin palkkausku-
stannuksiin. Erityisesti kiintyy
huomio siihen, että kuntalaiset
joutuisivat osallistumaan 41,90
mk asukasta ja 0,84 p veroäyriä
kohti nykyistä suurempiin eläke-
kustannuksiin, jotka johtuvat
kalliimman hallinto-organisaat-
tion ohella kaupunkilaisten al-
kaiseemmin nauttimista palveluis-
ta ja jotka on kuntalaisten kan-
nalta katsottava täysin vastik-
keettomiksi menoiksi. Kolrave-
ron määrä kohoaisi kaksinkertai-
seksi ja veroäyriin hinta yli 20
%:lla. Veroäyriin korkeampi hin-
ta korvautuisi tosin hyvin ple-
nituloisten ja monilapsisten per-
heiden kohdalla jossakin määrin
lapsi- ja perusvähennysten ko-
hoamisella, mutta etu koskisi pe-
rusvähennyksen osalta vain toi-
meentulominimin alarajalla ja
sen vuoksi yleensä sosiaalihuo-
lon varassa eläviä kuntalaisia
taikka satunnaisansiossa olleita
perheenjäseniä. Useimmissa ta-
pauksissa kaupunkiin liittymi-
sestä seuraisi kuitenkin perheen
kokonaisverorasituksen huomai-
tavaa lisääntymistä, koska äyri-
hinnan nousun vaikutus on
yleensä suurempi kuin vähennys-
ten tuottama etu. Lisäksi esim
koulukäisten kohdalla peruskou-

luettu on ollut kunnassa taloudellisesti moninkertainen lapsivähennykseen verrattuna. Kuntalaiset pääsisivät vielä osallisiksi kaupungin suuremmasta keskimääräisestä verotuotosta, mutta se hupenisi kuitenkin kaupungin suurempiin hallintokustannuksiin. Teollisuuden ym. yrittäjätöiminnan toiminta- ja kilpailuedellytykset heikkenisivät verorasituksen kasvun johdosta.

10. Pääomatalous

Kehityksen ohjaamisen ja kunnan tehtävien muuhun hoitamiseen liittyy maaomaisuuden hankkimista, rakennusmaan luovuttamista, kuntalaisten tarvitseman kunnallistekniikan ja yleisten rakennusten ym. laitosten rakentamista tai vastaavien palvelujen järjestämistä muulla tavoin. Tällöin saatetaan suurehkoihin hankkeisiin joutua varautumaan siirtomäärärahamenette-

Pääomamenot % kokonaismenoista

a) 1964	b) 35,7 %	c) 20,2 %
1965	37,1 %	20,1 %
1966	33,4 %	27,1 %
1967	30,6 %	27,2 %
1968	31,6 %	27,4 %

Nettopääomamenot mk/asukas

a) 1964	b) 153 mk	c) 79 mk
1965	131 mk	96 mk
1966	93 mk	165 mk
1967	165 mk	181 mk
1968	127 mk	198 mk

Useampien vuosien kehitystä osoittavien lukujen täydennykseksi voidaan todeta vuoden 1968 talousarvion mukaisista luovutteisista nettomenoista tai -tuloista vielä seuraavaa: Vakautettujen velkojen kuoletuksiin tarvitaan kunnassa 19,84 mk ja kaupungissa 35,72 mk/asukas. Maanostoihin on varattu kunnassa 6,15 mk ja kaupungissa 36,89 mk, talonrakennustöihin kunnassa 115,62 mk ja kaupungissa 46,41 mk, kunnallisteknisiin töihin kunnassa 50,36 mk ja kaupungissa 70,37 mk, liikelaitoksiin kaupungissa 65,41 mk, osuuksiin kunnassa 17,75 mk ja kaupungissa 3,81 mk ja arvopapereihin kaupungissa 3,63 mk/asukas. Talonrakennustöiden osuus nettoinvestoinneista on

lyllä tai rahastoinnilla taikka siirtämään rasiitusta tulevaisuuteen lainoituksella 1. lainanotolle. Talousarviossa ja tilinpidossa kaikki mainitut tapahtumat käsitellään pääomatalouden menoina ja tuloina.

Kuntien kehitymisnopeutta ja edellytyksiä uudistusten suorittamiseen punnitaan usein pääomamenojen osuudella kokonaismenoista, asukaskohtaisilla pääomamenoina sekä nettopääomamenoina asukasta ja veroäyriä kohti. Nimenomaan viimeainittu luku osoittaa, kuinka paljon veroista tarvitaan ns. juokseviin menoihin ja paljonko jää investointeihin käytettäväksi sekä kuinka suuri paine veroäyriin hintaan kohdistuu. Näiden seikkojen arvioimiseksi seuraavassa esitellään kunnar ja kaupungin vuosien 1964-67 tilinpäätöksiin sekä vuoden 1968 talousarvioon perustuvat mainitut luvut a) vuosittain b) kunnasta ja c) kaupungista

Pääomamenot mk/asukas

a) 1964	b) 200 mk	c) 214 mk
1965	239 mk	234 mk
1966	244 mk	346 mk
1967	232 mk	363 mk
1968	290 mk	418 mk

Nettopääomamenot p/veroäyri

a) 1964	b) 5,83 p	2,24 p
1965	4,48 p	2,48 p
1966	2,95 p	4,01 p
1967	4,77 p	3,78 p
1968	3,37 p	4,13 p

kunnassa kokelluperuskoulun yläasteen uudisrakennustyön johdosta polkukeuksellisen suuri ja maanostojen vsataavasti pienempi. Koulurakennustyö vaikuttaa kunnassa myös kunnallisteknisiin investointeihin kuluvana vuonna vähentävästi. Edellämainitun lisäksi kunnassa siirretään pääomatalouden rahastoihin 0,48 mk/asukas, mutta kaupungissa on rahastojen käyttö 28,20 mk/asukas niiden kartutusta suurempaa. Lainanotto pääomamenoihin on kunnassa 83,07 mk ja kaupungissa 40,83 mk/asukas suurempaa kuin lainananto. Kunnan lainanoton suuruuteen vaikuttaa jälleen koulurakennustyö. Edellä käsitellyt nettopääomamenot ovat yhteensä kunnassa 127,15 mk asukasta ja 3,37 p veroäyriä

kohti sekä kaupungissa 198,19 mk/asukas ja 4,13 p/veroäyri.

Pääomatalouden nettoluvuista on kuitenkin huomattava, että velkojen kuoletukset aiheutuvat aikaisemmista investoinneista, että kaupungin talousarviossa lisäksi koko maanostoihin osoitettu bruttosumma (37,09 mk/asukas) on tarkoitettu aikaisemmin suoritettujen kiinteistökauppojen (ennakoiden) rahoittamiseen sekä että vastaavanlaisia ennakoita on kaupungin talousarviossa talonrakennustöissä 16,88 mk, kunnallisteknisisissä töissä 9,05 mk, arvopaperien ostossa 3,55 mk ja lainanannossa 26,28 mk/asukas. Jos tällaiset jo suoritettut ja jälkikäteen budjetoidut investoinnit sekä velkojen kuoletukset vähennetään pääomatalouden nettomenoista, käytetään vuonna 1968 uusiin investointeihin verovaroja kunnassa 107,31 mk ja kaupungissa 69,62 mk asukasta kohti, mikä tekee kunnassa 2,85 p ja kaupungissa 1,45 p veroäyrielle. Lukuja tarkasteltaessa huomattakoon vielä, että investoinnit suoritetaan kunnassa 12 pennin ja kaupungissa 14,5 pennin tosiasiallisella veroäyriin hinnalla. Jos kunnan äyriinhinta olisi sama kuin kaupungissakin ja jos erotus käytettäisiin kokonaisuudessaan investointeihin, kohtaisi tosiasiallinen uudistuksiin käytettävien verovarojen määrä kunnassa tänä vuonna 201,43 mk:aan asukasta ja 5,35 penniin veroäyriä kohti.

Tosiasiallista investointipotentiaalia ja veroäyriin hintaan kohdistuvaa painetta arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon, että kaupungissa jäi vuoden 1968 talousarviossa kattamatta aikaisemmin myönnettyjä pääomatalouden ennakoita n. 8 500 000 mk sekä että ennakoiden määrä on sen jälkeen kohonnut jo n. 20 640 000 mk:aan eli 138,70 mk:aan asukasta ja 2,85 p:iin veroäyriä kohti. Ennakot ovat kaupunginkassan rasiituksen, mikä kuvastuu kassavarojen määrästäkin suhteessa kokonaismenoihin. Kassavarat ovat olleet vuoden alussa verrattuna saman vuoden kokonaismenoihin v. 1963 kunnassa 22,2 % ja kaupungissa 18,3 %, 1964 kunnassa 26,1 % ja kaupungissa 10,4 %, 1965 kunnassa 23,9 % ja kaupungissa 7,4 %, 1966

kunnassa 14,3% ja kaupungissa 6,8%, 1967 kunnassa 14,0% ja kaupungissa 6,6% ja 1968 kunnassa 20,5% ja kaupungissa 11,7%. Vertailuna aikaisempiin aikoihin mainittakoon vielä, että sama suhdeluku oli v. 1955 kunnassa 17,5% ja kaupungissa 30,5%.

Vestaisia investointimahdollisuuksia ennakoitaessa on kattamattomien ennakoiden aiheuttaman siirtyvän rasituksen ohella muistettava a) hallintomenojen konoaminen, b) rästytyneet tehtävät, c) väestönkasvuun liittyvät velvoitteet ja työllisyyslaista aiheutuva rasitus.

Pirkkalan kokoisessa kunnassa voidaan otaksua 8 000—20 000 asukkaan kunnista saatavien tietojen perusteella, että hallintokustannukset asukasta kohti tulevat pysymään ennallaan tai pienenemään eräillä aloilla. Kaupungissa tällaisesta vähenemisestä ei ole toiveita, sillä esim. Helsingissä asukaskohtaiset varsinaiset menot ovat sekä brutto- että nettolukuina Tampereen vastaavia suurempia. Esimerkkinä voidaan myös todeta, että jokaisesta viime vuosina suoritetusta vakinaisten viranhaltijain ja työntekijöiden palkkauksen yleistarkistuksesta kunnallistaloudelle aiheutunut rasituksen lisääntyminen on ollut niin asukasta kuin veroäyriäkin kohti kaupungissa suurempaa kuin kunnassa. Näinollen varsinainen menojen vastainen kasvu ei supista todennäköisesti kunnan investointimahdollisuuksia nopeammin kuin kunnassa tulee yleensä tapahtumaan, ja kunta on joka tapauksessa tässä suhteessa kaupunkia edullisemmassa asemassa.

Varsinaisia rästytyneitä kunnallisia tehtäviä ei kunnasta voida osoittaa, mikäli vertailukohteeksi otetaan olosuhteitaan Pirkkalaan rinnasteiset kunnat. Vanhojen taajamien saattaminen nykyaikaisemman vesihuollon piiriin on eniten menoja markkamääräisesti aiheuttava tehtävä, mutta sen loppuunsaattaminen on jo näköpiirissä niinkuin 6. ja 8. luvussa on osoitettu. Nykyisen taaja-asutuksen vesi- ja viemärijohdoston uusiminen ja jäteveden puhdistamoiden rakentaminen edustaa kertakalkkisena suorituksena nykyisellä väestö-

ja veropohjalla n. 250 mk:n asukas- ja n. 6,5 pennin äyrikohtaisia bruttoinvestointia. Tehtävä helpottuu suhteellisesti väestöpohjan ja verovoiman kasvun mukaan. Muista kunnan investointiohjelmaan merkityistä tehtävistä mainittakoon kunnallisen lukion, Naistenmatkan varsinaisen kansakoulun (peruskoulun luokat I—VI) ja pääkirjaston uudisrakennushankkeet, vanheinkodin laajennus ja seuraavana vaiheena paikallissairaala-paikkojen hankkiminen, lasten päiväkodin rakentaminen, vanhusasuntoain rakentaminen, toisen lääkärintalon rakentaminen, uimahallihanke jne. Lueteltuja hankkeita ei voida kuitenkaan pitää rästytyneinä, vaan liittyvät ne väestönkasvuun ja pyrkimykseen laajentaa ja monipuolistaa kunnallisia palveluja. Päinvastoin esim. kunnan koululaitos, vapaa-aikatoimi, erikoissairaala-paikat ja eräät sosiaalihuollon laitokset sekä kunnallistekniset työt sällivät kunnassa suhteellisen huomattavan väestönkasvun ilman lääninvestointeja, mikäli vertailutaso otetaan kaupungista.

Kaupungin investointisuunnitelmassa on lueteltu erittäin huomattavia investointikohteita erityisesti koululaitokseen, sairaalapaikkojen ja eräiden sosiaalihuollon laitteiden kohdalla kaupungin nykyisellä väestöpohjalla jo ilmenevän tarpeen tyydyttämiseksi sekä todettu, ettei sellaisiin investointeihin ole taloudellisia edellytyksiä (ilman huomattavaa äyrinhinnan nousua). Vapaa-aikatoimi vastii myös investointeja, mutta erityisesti länsihenkilökantaa. Suurimman rasituksen kaupungin taloudelle muodostaneet lähivuosina kuitenkin liikenneväylien rakentaminen, laajentaminen ja parantaminen sekä vedenhankinnan turvaaminen ja jätevesien puhdistamoiden rakentaminen. Niinpä esim. vesioikeuden järjestämisessä katselmustoimituksessa on kaupungin puolesta pyydetty lykkäystä puhdistamoiden ensimmäisen vaiheen, joka edustanee noin puolta kyseisestä kokonaisinvestoinnista, rakentamiseen vuoden 1974 loppuun saakka kunnallistaloudellisin perustein. Kaupungin tavanmukainen väestönkasvu vaatii lisäksi jatkuvia

investointeja ja muita menonlisäyksiä useimmilla hallinnon aloilla. Lisäksi esim. julkisuudessa tunnetun Hervanta-suunnitelman toteuttaminen vaatii kaupungin varoja, mikäli projekti toteutetaan 20 vuoden aikana ja mikäli siihen liittyvien investointien määräksi oletetaan n. 4 000 mk asukasta kohti, keskimäärin 10 000 000 mk vuodessa. Kaupungin nykyisellä verovoimalla hanke merkitsee lähes 1,5 pennin lisäystä veroäyriin hintaan mainittujen 20 vuoden aikana tai vastaavaa pidättymistä muista investoinneista.

Työllisyyslain velvoitteet aiheuttavat kunnille yleensä taloudellista rasitusta, joskin toiselta puolelta kysymyksessä on kuntalaisten toimeentulon turvaaminen ja kehityksen hyväksi toimiminen. Mikäli yhden työttömän työhönsijoituksen kustannukset oletetaan n. 15 000 mk:ksi vuodessa, tarvitaan työhönsijoitusvelvoituksen täyttämiseen nykyisellä väestöpohjalla varoja kunnassa n. 800 000 mk ja kaupungissa n. 28 500 000 mk. Summat vastaavat kunnassa 129 mk:n asukas- ja 3,45 pennin äyrikohtaisia sekä kaupungissa 188 mk:n asukas- ja 3,95 pennin äyrikohtaisia rasitusta vuodessa, mikä on otettava huomioon kunnallistalouden ja äyrinhinnan kehitystä ennakoitaessa.

LIITOKSEN SEURAUKSET:

Kaupungin vanhoilta liitosalu-
eilla saatavat esimerkit, brutto-
pääomamenojen sekä asukas- ja
äyrikohtaisen nettopääomame-
nojen kehitys, äyrinhinnan nykyi-
nen taso ja siihen kohdistuva
paine sekä ennakoista kunnallis-
taloudelle aiheutuva rasitus ja
sidonnaisuus antavat aiheen olet-
taa, että kuntalaiset menettäisi-
vät suunnitelmallisella ja vastuun-
tuntoisella taloudenpidolla saa-
vuttamansa edellytykset heitä
välittömästi ja läheisesti palve-
levien uudistusten suorittamiseen
sekä että kulutusmenojen katta-
misen jälkeen jäävä osuus kun-
talaisilta perittävästä huomatta-
vasti kohoavista veroista käytet-
täisiin joko keskikaupunkilaisia
palveleviin investointeihin, Her-
vanta-projektin toteuttamiseen
tms. kohteisiin taikka kaupungin

vaikutuneen talouden saneeraus-
/aukseen yleensä. Todennäköisenä
tai edes mahdollisena ei näet voi-
tane pitää, että kaupunki tulisi
käyttämään yhtä paljon äyriä
kohti kuntalaisilta perimistään
veroista jatkuvasti Pirkkalan
kaupunginosassa suoritettaviin
investointeihin kuin itsenäinen
Pirkkalan kunta voisi käyttää
kaupungin nykytason mukaisella
verorasituksella sekä että
kuntaan tultaisiin lähivuo-
sina rakentamaan esim. vie-
lä puuttuvat vesi- ja viemäri-
johdot, Naistenmatkan koulu ja
lukio, lasten päivähuoltolaitoksia,
vanhusten asuntoloita, uimahalli
yms. kunnan investointiohjel-
maan otettuja laitoksia.

11. Kaupunki- kehityksestä Tampereen seutu- kunnassa

Rakennuslain 33. §:n mukaan
kaupungin yksityiskohtaista jär-
jestämistä ja rakentamista var-
ten on ladittava asemakaava si-
lä mukaa kuin kehitys vaatii.
Tampereella oli kaupunkikehitys
vaatinut vuoden 1966 loppuun
mennessä asemakaavoituksen
50,7 km²:n alueelle, mikä vastaa
n 27 % ja kaupungin 187,3 km²:n
kokonaismäärästä. Asemaka-
avoitettu alue ei liene oleellisesti
laajentanut sen jälkeen. Kun
kaupungin asukasluku oli
vuoden 1967 alussa 148 446 hen-
keä, lienee kaupunkimaiseen
asutukseen asemakaavoitetulla
alueella asunut tällöin n. 2 800
asukasta neliökilometrillä, tosi-
tollisen sijoittumismahdollisu-
uden kohotessa tenttireservin
ja saneeraus suunnitelmat huomi-
oimottaen ainakin 3 400 asuk-
kaaseen km²:lle. Ensinmainittu
keskimääräinen väestö km²:llä
edellyttää kaavoituksessa, mikä-
li n. 40 % maapohjasta osoitetaan
asuntotarkoitukseen, keskimäärin
0,18 tonttiteholukua. Tosiasiassa
keskimääräiset tonttiteholuvut
lienevät kaupungissa suurempia.
Niinpä Suomen kunnallislehdes-
sä 1/1968 on mainittu Tampe-
reen kaupungin yleiskaavoituk-
sessa noudatettavan keskusfassa-
enintään teholukua 1,35 ja kes-

kustan ulkopuolella teholukua
0,1—1,0 asuntoluella. Tähänas-
tisesta käytännöstä ja yleiskaava-
varamitoituksesta voitaneen tehdä
tämän jälkeen johtopäätös, että
kaupunkia rakennettaessa tul-
laan delleenkin sijoittamaan vä-
hintään 3 000 asukasta km²:lle.
Tällä mitoituksella nykyiselle
kaupunkialueelle voidaan sijoit-
taa yli 550 000 asukasta. Mainittu
mitoitus vastaa likimääräisesti
Helsingin kaupungin nykytilan-
netta, sillä Helsingissä asui vuo-
den 1967 alussa 176,9 km²:n alu-
eella 516 472 henkeä eli keski-
määrin 2 875,1 asukasta km²:llä.

Tampereen kaupungin asu-
kasluku on lisääntynyt vuoden
1960 jälkeen ilman liitoksia vuo-
sittain 1,64—2,74 %:lla. Keski-
määräinen lisäys on ollut tänä
aikana 2,23 % vuodessa. Mikäli
kaupungin oletetaan kasvavan
tulevaisuudessa 2,5 %:n vuosi-
vauhdilla, ylittää se 200 000
asukkaan tason v. 1980, saavut-
taa n. 262 000 asukkaan väestö-
pohjan v. 1990 ja yltää 335 000
asukkaaseen v. 2000. Vertailuna
mainittakoon, että Tampereen
kaupungin asukasluku on
valtakunnasuunnittelu toimiston
muuttoliikelaskelmassa v. 1990
ennakoitu 204 657 ja seutusuun-
nitteluliiton laatimassa ennus-
teessa n. 198 500. Laadittuihin en-
nusteluihin näiden kaupungin asu-
kasluvun vuosikasvu n. 2,5 %:lla
vaikuttaakin suurehkoilta. Kau-
pungin tilantarpeen kannalta on
kuitenkin yhdentekevää, mitä
edellämainituista ennusteluista
käytetään laskelmissa. Suurim-
man kasvuarvion mukaan
näet kaupungin nykyinen alue
riittää kaupunkikehitykseen yli
50 vuotta eteenpäin. Jos lisäksi
Teiskon kunnan pääosa, n. 214,1
km², liitetään läänin kuntaudis-
tustoimikunnan ehdotuksen mu-
kaisesti kaupunkiin ja kun ote-
taan huomioon valtakunnalliset
väestöennusteet ja Suomeen
suuntautuvan siirtolaisuuden
epätodennäköisyys, ei Tampereen
kaupungilla ole lisäalueiden tar-
vetta epämääräiseen tulevaisuu-
teen.

Seutusuunnitteluliiton kunta-
uudistus ehdotus rakentuu liiketa-
loustieteelliseen keskustutkimuk-
seen, ja lausunnossaan seutusuun-

nitteluliitto pitää tarpeellisena
alakeskusten muodostamista Tam-
pereen seudulla mm. Pirkkalaan.
Tällaista suurehkon kaupunki-
alueen jäsentymistä useamman-
tasoisin keskuksiin voitaneen pi-
tää onnistuneena ja tavoiteltava-
na monessakin mielessä. Seutu-
suunnittelija jättää kuitenkin
määrittämättä ne palvelut, joita
sellainen alakeskus, joka ei muo-
dostu itsenäisestä kunnasta, tu-
lisi asukkailleen tarjoamaan. Mi-
käli alakeskus Pirkkalaan pyrit-
täisiin muodostamaan seutusuun-
nitteluliiton ehdotuksen pohjalta,
eivät edellä Tampereen kaupun-
gin nykyisen alueen käytöstä se-
kä vastaisesta väestönkehitykses-
tä ja tilantarpeesta esitetyt lu-
vut eivätkä myöskään esim. Herv-
vanta-projektin mittasuhteista
saadut tiedot anna mahdollisuut-
ta olettaa, että alakeskusta tul-
taisiin rakentamaan epäitsenäi-
seen Pirkkalaan kovinkaan no-
pensti. Sitäpaitsi tämänluontoi-
sen alakeskuksen palvelut jäisi-
vät puutteellisiksi, koska mm.
useimmat seutusuunnitteluliiton
kuntaudistusselvityksessä maini-
tut julkiset palvelut tulisivat
puuttumaan alakeskuksesta ko-
konaan sellaisten sijaitessa var-
sinaisessa kaupunkikeskuksessa,
ja vastaisuudessa, yhteiskunnan
kehittyessä ja paikallishallinnol-
le asetettavien vaatimusten
muuttuessa, mahdollisuudet tar-
peellisten uudistusten suorittami-
seen epäitsenäisen alakeskuksen
puutteissa olisivat kyseenalaisia.
Näinollen ja kun otetaan huo-
mioon kuntalaisille koitua höy-
ty paikallisten keskuspalvelujen
kehittymisestä, kunnassa saavu-
tettu kunnallisten palvelujen ny-
kytaso sekä tiedot toisaalta kun-
nan ja toisaalta kaupungin ta-
loudellisista edellytyksistä Pirk-
kalan alakeskuksen kehittämise-
en, ei kunnan liittämistä kau-
punkiin voida pitää mainitun
alakeskusmuodostuksenkaan kan-
nalta tarkoituksenmukaisena.

Pirkkalassa 6. elokuuta 1968

Reino Ahlstedt

Väinö Ketola

Ensio Lehtinen

Juhani Palmroth